

LAUSUNTO

Oikeusministeriölle

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus

Oikeusministeriö lähetti eräille tahoille 8.6.2009 lausuntopyyntönsä Euroopan neuvoston yleissopimuksesta, joka koskee lasten suojelemista seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan ja sen täytäntöönpanoa Suomessa. Lausuntopyyntöä ei lähetetty Piraattipuolueelle, mutta puolueen hallitus harkitsi tarkoituksenmukaiseksi esittää eräitä huomioita asiasta.

Piraattipuolue kiinnittää huomiota siihen, että Euroopan unionissa on vireillä komission ehdotus EU:n ministerineuvoston puitepäätökseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja puitepäätöksen 2004/68/YOS kumoamisesta (KOM(2009) 135). Kaavailtu puitepäätös on enimmiltä osin samansisältöinen kuin Euroopan neuvoston yleissopimus, joskin sitä tiukempi. Puitepäätösehdotus on käsiteltävänä eduskunnassa (U 42/2009 vp).

"Simuloidun" lapsipornografian kriminalisointi

EN:n yleissopimuksessa lapsipornografiaksi määritellään paitsi todellinen, myös "simuloitu" lapsiporno. Puitepäätösehdotuksessa puhutaan myös "todenmukaisten kuvien" (realistic images) esittämisestä seksuaalisessa tarkoituksessa "lapsesta, jota ei ole olemassa" (non-existent child). Lisäksi yleisön edessä tapahtuvan pornografisen esityksen (pornographic performance in front of a live audience) määritelmä kattaa lapsen osallistumisen "simuloituun seksuaaliseen tekoon" (simulated sexually explicit conduct). Kaikki nämä ovat laittomia myös silloin, jos niissä esiintyy "lapselta näyttävä henkilö" (any person appearing to be a child). Ei-todellisen materiaalin määrittelemisen lapsipornoksi juontaa juurensa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen vuonna 2000 hyväksytyyn vapaaehtoiseen lisäpöytäkirjaan, jonka Suomi on allekirjoittanut, muttei ratifioinut.

Teksteistä ei selviä, mitä "simuloidulla" laajimmillaan tai tiukimmillaan voidaan tarkoittaa. Vierasperäisenä sanana sen merkitys ei ole kovin selvä. Jos "seksuaalinen teko" määritellään samalla tavalla kuin rikoslaissa, voi "simuloidun" materiaalin kriminalisointi osoittautua yllättävän laajaksi. Ilmeisesti kriminalisoiduiksi tulisivat elokuvat, joissa on näyteltyjä kohtauksia alaikäisestä seksuaalisessa teossa (mikä mainitulla laealla määritelmällä ei ole mitenkään harvinaista). Eryteisesti sarjakuvissa ja animaatioissa on totuttu esittämään myös alaikäisiä (tai alaikäisiksi mielletävissä olevia) hahmoja seksuaalisissa yhteyksissä. Tällaisia teoksia on myös lainattavissa suomalaisista kirjastoista. Ne kuuluvat tavanomaisen ilmaisunvapauden piiriin.

Vuonna 1997 käsiteltäessä lakiehdotusta lapsipornografiaa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi, todettiin hallituksen esityksessä seuraavaa (HE 6/1997 vp):

Rangaistussäännöksen tarkoituksena on suojata lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavilta teoilta. Tämän vuoksi ei ole tarpeellista yleisesti ottaa rangaistussäännöksen piiriin maalaamalla, piirtämällä tai muulla vastaavalla tavalla valmistettuja kuvia. Tällä tavoin valmistunut kuva kuuluu säännöksen alaan vain, jos lasta on käytetty kuvan mallina valokuvan ottamiseen rinnastettavalla tavalla ja lopputuloksesta selvästi ilmenee sen esittävän lasta sukupuolisiveellisyttä loukkaavasti.

Ei ole esitetty mitään perustetta sille, miksi tilannetta pitäisi arvioida nyt toisin ei-todellisuus pohjaisen lapsipornografian osalta. Tutkimuksissa ei ole havaittu yhteyttä tietokoneella tehdyn fiktiivisen lapsipornografian ja todellisen lasten seksuaalisen hyväksikäytön välillä, eli että fiktiivistä aineistoa kuluttavat syyllistyisivät sen vuoksi helpommin myös todelliseen hyväksikäyttöön. [1] "Simuloidun" kuvamateriaalin tuottamisessa ei vahingoiteta ketään, joten sen kriminalisointi perustuisi yksinomaan moraalisiin tunteuksiin.

Piraattipuolueen sananvapauskannanotossa todetaan, että "sananvapaudessa ei ole kysymys siitä, millaiselle viestinnälle on tarvetta, eikä siitä, millainen viestintä on hyödyllistä, eikä liioin siitä, millainen viestintä täyttää tietyt esteettiset tai laadulliset kriteerit", ja että "valtion tehtävänä ei ole suojata kansalaisia mielipahalta". Pelkkiin moraalisiin tuntemuksiin perustuvat rajoitukset ovat perusoikeusmyönteisestä näkökulmasta ongelmallisia. Tällaisiin rajoituksiin ei pitäisi ryhtyä.

EN:n sopimuksessa esitetään myös simuloitun lapsipornografian hallussapidon kriminalisointia, mistä kukin maa voisi kuitenkin pidättäytyä. Valmisteilla oleva EU:n puitepäättös sen sijaan velvoittaisi kriminalisoimaan myös hallussapidon. Tätä on pidettävä yksityiselämän suojan kannalta erittäin ongelmallisena. Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan edellä mainitusta hallituksen esityksestä seuraavaa (PeVL 23/1997 vp):

Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidon kriminalisoinnilla (RL 17:20) pyritään suojaamaan lasta joutumasta sellaisen seksuaalisen väärinkäytön kohteeksi, jota lapsipornon valmistaminen merkitsee. *Pelkän hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisena.* Kysymyksessä on kuitenkin sellainen kuvallinen materiaali, joka on saattanut syntyä lasta seksuaalisesti hyväksi käyttämällä. Valiokunnan käsityksen mukaan säännöksen taustalla oleva suojaamisintressi on tässä yksittäistapauksessa niin painava, että myös pelkän hallussapidon kriminalisoinnille on sananvapauden kannalta riittävät perusteet. *Tässä arvioinnissa valiokunta on antanut merkitystä sille, että säännös rajoittuu todellisuuspohjaisiin kuvatallenteisiin.*

On selvää, että ei-todellisuudenmukaisen lapsipornografian hallussapidon kriminalisointia ei voida enää perustella samoilla painavilla syillä kuin todellisen lapsipornografian osalta. Tällaista kriminalisointia ei pidä tehdä.

"Tietoisien pääsyn hankkimisen" kriminalisointi

Tällä hetkellä lapsipornografian *katsominen* ei ole rangaistavaa. EN:n sopimuksessa esitetään kriminalisoitavaksi "tietoisien pääsyn hankkiminen" lapsipornoon, mistä kukin maa voisi kuitenkin pidättäytyä. EU:n puitepäättös kuitenkin velvoittaisi myös tähän kriminalisointiin.

"Tietoisien pääsyn hankkimisen" kriminalisointi vaikeuttaisi esimerkiksi tutkivaa journalismia ja kansalaisten omaa aktiivisuutta. Nyt kuka tahansa on voinut esimerkiksi laillisesti käydä läpi väitetyksi lapsipornografiaa sisältävien sivustojen sensuurilistaa ja katsoa, löytyykö sivustoilta lapsipornoa vaiko vaikkapa asiallista sensuurikritiikkiä. "Tietoisien pääsyn hankkimisen" kriminalisoinnin myötä tällaiseen toimintaan sisältyisi lainsäädännöllinen riski. Mikäli sensuroidulla sivustoilla sattuisikin olemaan lapsipornoa, syyllistyisi katsoja rikokseen. Suomen ei pitäisi tehdä tällaista kriminalisointia.

Puitepäättös ja pakkosensuuri

EU:n puitepäättösehdotuksen myötä Suomessakin käytössä olevasta lapsipornosensuurista tulisi pakollista koko EU:n alueella. Suomen kokemuksista voidaan todeta, että lapsipornosensuuri on kauttaaltaan epäonnistunut ja ollut sananvapauden kannalta haitallinen, sillä se on johtanut sensuurikriittisen sivuston lisäämiseen mustalle listalle. Tällaiset sensuurilait ovat vain ongelmien lakaisemista maton alle. Ne ovat vaarallisia ennakkotapauksia, joiden perusteella sensuuria on jo haluttu laajentaa muihinkin aloihin, kuten uhkapelisivustoihin ja tekijänoikeuksia rikkovaan tiedostonjakamiseen.

Myös EN:n sopimuksen toimeenpanoa valmisteltaessa pitäisi selkeästi todeta, ettei lapsipornosensuurista pidä tehdä EN:n tai EU:n jäsenmaille pakollista. Mahdollisuus kumota epäonnistunut sensuurilaki on voitava jättää kansallisella tasolla päätettäväksi.

[1] Akdeniz, Yaman. *Internet Child Pornography and the Law: National and International Responses*. Ashgate, 2008. s. 103.